

Жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық олимпиаданың
мектепшілік кезеңі
Школьный этап республиканской олимпиады по общеобразовательным
предметам
Жауап парағы
Бланк ответов

Қатысушылардың жұмысын шифрлау парағы
Титульный лист для шифрования работ участников

Қатысушының жұмысы
Работа участника

Толтырылған беттер саны: _____
(Количество заполненных листов)

Шифр: Жар - 11-01

Талайымыз: Қазақстанда хандық биліктің жойылуы..

1. «Сібір қорғандарының жартысы», оның жүзеге асырылуы. «Орынбор жартысы»

Қазақ елі ескіден қорғанды шешімет. «Бұл ұстиде бозторғай жұмырт
қалатан заманға жету үшін де, биліктің күшімен - наизамың ұшымен
тыңбай әрекет етті.

XIX ғасырдың 80 жылдарынан бастап, қазақ дәуірінде жартылар елізіне
бастады. Соның бірі «Сібір қорғандарының жартысы». Мекен еткен халық -
тарта, жер мәселесіне, көші - қон ахыры үдеріске байланысты күшіне
енді. Бізде беліні, еліміз тәуелсіздікке жету жолында көп
қиындықтарды арттыр тастады. Жарыстардың еңуі де елімізде
пайдасы мен зияны да тилізді.

30 жыл ішінде қазақтар саны көтеріліп, одан кейінгі откізіліп жатқан
жартылар ұлттың біртұтас, ірілеу ұлттылығының айнасы ретінде
көрініс тапты. Көптеген ұлт өкілдері, басқа елдерге көшіп кетуі
нәтижесінде санымыздың азаюына алып келді. Сондай - ақ ахырыда
теріс жерін тилізіп, жұмыссыздыққа, жатқайдың күрт нашарлауына
алып келді. Барлық аумақтарда саясаттың жеріне алып келді.
Жұрыттайлар өткізіліп, ел мәселесі, жер іле көші - қон мәселесі көтерілді.
Жартының негізгі мақсаты - қандастарымыздың ұлттың қаныстандыру.
Еңбек күші мен өмірлері көшіру саясатын ұстанды. Ұлт өкілі үшін

отқан жұрыттайлар, қандастарымыздың құрғау мақсатында біріктірілген
белатын. Біркеше жартылар, бадарлашамалар ұсынып белатын.
Жартының жүзеге асырылуы демократияның мәселе екені белілі.
Сондықтан Қазақстан дербес шешімет баған заңытарда, көші - қон,
хандық саясатын жүргізіліп түсінікті. Енді, бұл жартыларда
мақсаты менушіетін мәселелер не? Осы сұраққа тоқтап отырып!
Басты бәлділар бойынша, адамның негізгі бастандықтарына саядау;
діні; несіл кемсітушілікке жол беріну. Жалпы айрындайық.

I Александр 1822 жылы. 22 шілде де Қазақ жерінің отарлау
мақсатында жұрына бастады. Орта ақш аумақтарына бауле жетіп
сартыңды. Осы жартылардың кесірінен, қазақ ұлты айтандай айтатын
сөзі сеніп, Тесей бодандығына қалай кірелің байдамай қалды.
Елші - саяхаттар көбейтіп, ауыл - округтеріне бөліп, өзіндік саясатын
орнатты. Зерек - елімізімізге, ұлыр елдігіміз саяхаттарды елізіп,

Бір отбасыдан көп шошырда алыш-салық төлемін отырды.
Ар аясында, ауыл старшындары басқарып, округтерге бөліп
қарастырды. Округте асырылып жартылардың, көріп отыратынныңдай
өмісінде бодандыққа ендік бастамасы болатын. Яғни айтанды
бағамдар деп қарастыра аламыз. 1822ж. тармау саясаты
осылай округте асырылды. Соңғы деңгейі даңтанған қорған бабалары-
мыздың қаны айтанды...
өзіміз білетіндей Кеңес саясаты көп жағдайларда өзінің
саясатын ерекше көрсетеді. Аяғында бөлініп жүргізу
арқылы саясатты тым дұрыс атып жіберді.
Хандық биліктің жойылуы.

Қандастарымыз екенде қасық қаны қытанша жерді қорғайтын.
Бірақ бір сәтте бәрі өзгерді...
1822-1824 жылдары Ресей аймағынан Шешенстан шенеунікті жіберген
еді. Оның ике жүргізіп саясаты, реформасы ерекше болды.
Айта кететіндей, хандық уақытында "Ұлы дүрбелең кезеңі" зиянды
түсірілген. Соны пайдаланған басқа аймақтар, жерге көз тіле
бастады. Бұл енді әр тақырып сайын айтылатын мәселелердің
бірі. Шешенстан реформасына тоқталайық:

1. Хандық билікті жою (сү бірікші туындатқан мәселе)
2. Қазақ жеріне шешен, медресалар салу (түркі маңсапын қазақ
(қырғыз) тілін жою)
3. Жерлерді қазақтарға қайта беру
4. Шешендерге жерімен айналысу
5. Еңбек өнімділігін арттыру және т.б. Түркілікті мақсат:
хандықтың жойылуы, Ресейдің қол астына өткізу!
Бұл айтанды Ресей диктаториялық қарым-қатынастар орнату
арқылы хандық билікті жоюдың айтанды бағамдарын бастады.
Яғни, реформалардың жүргізілуі, қандастарымыздың бөлініп
айтанды мақсат. Бірақ түркі маңсапында қазақ тілін шүңде
өзіндігі еді. Сонымен кесірінен ұлт зиялылары репрессияға
ұшырады. Ол мақсаттары орындалып, айтанды бөліп орта жүз

мәңе кийі жүз қол астында кірді. Ең соңынан Жың жүздің
күршімен хандық бәсек өз күшін жояды. Жұмақтарда
саяси құрыл-сұрындар, қарсы шотық жер аударылып кетіп
жатырғандар көбейді. Ұлт зиялыларында тақимыз, 4. ытими
атақтары татылар, репрессияға ұшыратып, отбасындағы
жары мен баласын түзету намересіне жіберіп қанды қартығыс
жүріп жатты. Сонда айтпай отырмаймын ақынша ұлынды-
ты бастан өткерген қандай шотық аалымдыз! Өзі күнсе жет-
күзден ұлт зиялыларына айтқанымыз шығар!

Өздер өзіңіз қалай құранға ұшыратыптың біле тұра,
жандарың құрдықта қыды. Барлығы қазақ балалары білім
алсын деген оймен кітап, журнал, газеттер шотара бастады.

Қ. Сатпаев - әдебиет
С. Асқаров - география - сиректе оқушылар жарыда шотық
білім алуға көзделген жас ұрпаққа пайдасын тигізді. Ардаман
ұлт жадында, мәңгі сақтауға тиіс тұлғаларда баршылық.
Сондықтан, хандықтың жойылуы үлкен аштықта, саяси
репрессияға, жұт басына, МЖ құрылуына, жарық шыншын
қандас бауырларымыздан айырылуға алып келседе, Біз қазақ
деген шотық аалымдыз! Жанымызда, Отан деп сөйген, жүрегіміз
зиялы тұлғаларымыздың еңкейіп ұшытпайтындай сақтауға
мұр!

Құрметіндегі сөзіңді, І. Төкейхан аламыздың сөзімен аяқтатып
келеді. 4. Бізді атсаңдар да, сатсаңдар да қазақ аалымын
намысың еңдешан сөңіре алмайсыңдар! Біз қасың дақшың
қалтаның ұлт жастары үшін күрестік жәе дәл солай
жас ұрпақ сенімдімізді ақтау мақсатында барлығы өзін-өзі
білімімен санасады. Қазір бәй өміштің еңке, бәй өміштің
заман! М. Құрманбаев "Мен жастарға сенемін". М. Құрманбаев
"Аян қазақ" тұлғалары арқылы қалай тәуеліздікке жетке-
ңіміз аяқталады. Ардаман ұлт жадында сақтап, мақта-
нышымен "қазақ" деген ұлттық асқақтата, еңкеіп таңыта-
тындай күшіміз барына сенемін! Өзі өзіңіз өз сөзіңді аяқтай-
мын.